

Creation of the educational programme "Who Am I?" was prompted by the exhibition curated by Margarita Matulytė at the NGA on July 17–September 26, 2021, called *Kazys, Ona, Juozas, Agota, Katrė, Stepas, Pranas, Eugenija, Vincas and others. Indigenous Narratives*. It looked at the issues of national representation, identity construction and self-perception in three historical periods (tsarist Russia, the first independent republic and during the Soviet era). Thus, the goal of the educational programme was to open up the contemporary person's views towards the themes presented

in the exhibition and to hear their story. Visitors to the NGA taking part in this programme could hear artists' presentations and participate in an installation, however of even greater importance was a separate educational programme orientated at the present that sought to involve regional communities. With the cooperation of the Lithuanian Local Community Organisations Union, 15 communities were drawn into the programme, establishing human contact with them, sharing impressions and seeing an exchange of stories in the hope that we'll be able to maintain this connection into the future.

Vietos bendruomenių edukacinė programa „Kas aš esu?“

Ugnė Marija Makauskaitė, Austėja Tavoraitė

Edukacinės programos „Kas aš esu?“ akstinas – 2021 m. liepos 16–rugsėjo 26 d. Nacionalinėje dailės galerijoje (NDG) veikusi Margaritos Matulytės kuruota paroda „Aniceta, Teresė, Stasys, Jonas, Janė, Petras, Mykolas, Uršulė, Anupras ir kiti. Čiabuvių pasakojimai“. Joje nagrinėjami tautinės reprezentacijos, tapatybės konstravimo, savęs suvokimo klausimai trimis istoriniais laikotarpiais (carinės Rusijos, pirmosios nepriklausomos respublikos ir sovietmečiu). Tarsi pratęsiant parodoje apimtus laikotarpius, edukacinės programos siekis buvo atverti šiandienės epochos požiūrį į parodoje pristatomas temas ir išgirsti šiandienio žmogaus istoriją.

EDUKACINĖS PROGRAMOS SUDARYMAS IR EIGA

Svarbu paminėti, kad edukacinė programa buvo sudaryta iš kelių dalių. Pirmoji, skirta NDG lankytojams, buvo išties įvairialypė. Lankytojai turėjo galimybę išgirsti Adomo Narkevičiaus pranešimą „Lietuviškojo etninio „tipo“ atvaizdas ir jo ištakos: Povilo Višinskio etnografinės fotografijos atvejis“ (tiesa, dėl pandemijos sąlygų pranešimas transliuotas ir projekto informacinio rėmėjo *15min* portale) ar dalyvauti Ginto Kavoliūno kūrybinėse analoginės fotografijos dirbtuvėse „Šeimos portretas“. Be šių veiklų, specialiai šiam projektui parodos garso kuratorius Marius

Juknevičius sukūrė garso instaliaciją „Čiabuvių fonogramos“, veikusią skirtingose miesto erdvėse Vilniuje, Kaune ir Palangoje. Praeiviai, nusiskenavę QR kodą, galėjo išgirsti autentiškus praeito amžiaus gyventojų pasakojimus ar prisiminimus apie savo gyvenimą. Vilniaus Konstitucijos prospekto praeiviai galėjo stebėti besikeičiančią augaliją per visą projektą žiūrėdami į parodos architektės Sigitos Simonos Paplauskaitės instaliaciją „Laukų laikas“. Maisto dizaino studijos „Less Table“ sukurtos instaliacijos „Rupus laikas“ leido NDG lankytojams susipažinti su senoviniu miltų malimo principu ir pajusti laiko tėkmę atsiradus miltuotiesiems žingsnių įspaudams ant žemės galerinėje erdvėje. Visa informacija apie šias veiklas buvo skelbiama specialiai projektui sukurtoje interneto svetainėje, taip sudarant galimybę įsitraukti į edukacinę veiklą nepriklausomai nuo buvimo vietos.

Vis dėlto programoje „Kas aš esu?“ daugiau sia dėmesio skirta antrajai daliai – edukacijai bendruomenėms. Lietuvos kultūros tarybos organizuotos viešosios konsultacijos „Kultūros paslaugų prieinamumo regionuose didinimo iššūkiai ir galimybės“ metu ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos inicijuotame plane „Lietuva 2030“ pateikta statistika apie kultūros paslaugų išsidėstymą pagal teritorijas sudarė prielaidas manyti, kad yra didelis poreikis meno institucijų (ypač nacionalinį statusą turinčių) veikdomų veiklų plėtrai. Tad atsižvelgiant į parodos turinį, nuspręsta sukurti atskirą edukacinę programą, orientuotą į dabartį, šiandien regionuose susibūrusias ir gyvuojančias bendruomenes.

Kone didžiausias išbandymas, siekiant įgyvendinti šią idėją, buvo vietos bendruomenių įtraukimo klausimas. Kitaip tariant, į projektą buvo siekiama įtraukti ne tas (arba ne tik tas) bendruomenes, kurios aktyviai dalyvauja ir kituose kultūros organizacijų rengiamuose projektuose. Bendruomenės buvo kviečiamos dalyvauti atsižvelgiant į temos aktualumą. Čia padėjo Lietuvos vietos bendruomenių organizacijų sąjunga. Kone visoms Lietuvos vietos bendruomenėms ji išsiuntė kvietimą įsitraukti į projektą. Vertėtų paminėti ir didelį projekto komunikacijos vadovės Godos Aksamitauskaitės indėlį viešinant informaciją apie edukacinę programą regionuose. Siekiant įtraukti kuo daugiau bendruomenių į NDG vykdomą veiklą, buvo neribojamas dalyvių skaičius (kiek leido pandemijos sąlygos), amžius, lytis ar kiti kriterijai. Sutiko dalyvauti 15

bendruomenių iš skirtingų Lietuvos vietų. Tiesa, dėl įvairių aplinkybių (pavyzdžiui, COVID-19 ligos) kelios bendruomenės neatvyko, tačiau siekiant panaudoti turimus išteklius ir matant parodoje analizuojamos temos aktualumą šiandien, vietoj jų buvo pakviestos kitos bendruomenės, tokios kaip senjorai (trečiojo amžiaus universitetas) ar mokytojai (Sofijos Kovalevskajos gimnazija).

Prie bendruomenėms skirtos edukacinės programos sudarymo daug prisidėjo profesionalūs edukacijos vadovai, jie ir buvo pagrindinė projekto ašis. Pirmiausia tai NDG edukacinių programų kuratorė Austėja Tavoraitė, jau daug metų dirbanti su įvairiais bendruomenių įtraukties projektais ir priklausanti profesionalių kūrėjų bendruomenei „Kūrybinės jungtys“. Drauge į komandą pakviestas teatro režisierius, „Teatrono“ vadovas ir įvairių kultūrinių iniciatyvų kuratorius Gildas Aleksa. Šių edukacijos vadovų dėka buvo sudaryta įtrauki programa bendruomenėms, atvykusioms į ne visai pažįstamą instituciją. Taigi bendruomenę pasitikdavusi A. Tavoraitė pristatydavo parodą, išryškindavo kertinius ekspozicijos akcentus ir kviesdavo lankytojus panagrinti atskirus eksponatus. Vėliau bendruomenė būdavo kviečiama prisidėti prie G. Aleksos parengtos programos, kuri vykdavo pačioje ekspozicijoje specialiai įrengtoje erdvėje. Susitikimo su G. Aleksa metu ne tik bendrai aptarti pagrindiniai parodos akcentai, bet ir remiantis įvairiais pratimais dalyviai buvo kviečiami papasakoti savo asmenines ir kolektyvines istorijas. Galiausiai neformalioje aplinkoje A. Tavoraitės vedamas teminis polilogas buvo skirtas į NDG atvykstančių bendruomenių (savi)reprezentacijai inspiruoti. Remiantis gerąja bendruomeninių meno projektų praktika, parodoje konstruojamą etninį kraštovaizdį papildė pokalbis apie tai, kas aš esu, kas mes esame, ir kolektyvinė parodos temos refleksija.

Vertinant visą edukacinės programos „Kas aš esu?“ eigą ir įgyvendinimą, galima daryti išvadą, kad nors viso proceso metu komandai teko susidurti su nemažai išbandymų (ypač sąlygotų pandeminės situacijos), projektas sulaukė teigiamų bendruomenių ir šioje srityje dirbančių profesionalų vertinimų. To nebūtų pavykę padaryti be vienareikšmiško parodos kuratorės M. Matulytės ir NDG vadovės Lolitos Jablonskienės pasitikėjimo kone pirmą kartą vykdant tokio pobūdžio projektą Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus kontekste.

Edukacinės programos „Kas aš esu?“ komanda Nacionalinėje dailės galerijoje. Iš kairės: Gildas Aleksa, Ugnė Marija Makauskaitė, Austėja Tavoraitė. Vilnius, 2021 Fot. Gintarė Grigėnaitė, LNDM

EDUKACINĖS PROGRAMOS RECEPCIJA

Meno lauko bendruomenė – muziejai, galerijos ir kitos kultūros erdvės – dažnai kelia atvirumo auditorijai klausimą, siekį kurti tiesioginį dialogą, kuris padėtų geriau pažinti vieni kitus ir išgirsti abiejų pusių poreikius. Bandomi įvairūs skirtingi formatai ir būdai, kurie pasiektų auditoriją, pakviestų žmogų žengti į meno lauko teritoriją. Edukacinė programa „Kas aš esu?“ ir kvietė Lietuvos regionuose gyvojančias bendruomenes atvykti ir susipažinti, pasisveikinti, pasimatyti ir užmegzti iš pradžių žmogišką ryšį, kuris vėliau pereitų ir į parodos temą, keltų šiandienos bendruomenei aktualius klausimus ir kontekstus: ką bendruomenė reiškia mums šiandien, ką žinome apie ankstesnes bendruomenes ir jų gyvavimą, kaip matome save, kaip mus mato kiti?

Atvirumas pirmiausia prasideda nuo kvietimo. Bendruomenės labai džiaugėsi sulaukusios

joms skirto kvietimo, kuris skatino jaustis jas svarbias ir laukiamas: „Patys niekaip nebūtume susiorganizavę, o kai pakvietėt – ir atvažiuovom.“ Atvykus į galeriją svarbiausia žmogiškas santykis, nuo kurio labiausiai ir priklauso, koks ryšys užsimegęs ir kur link pasisuks visa susitikimo eiga. Galerija ją lankantiems dažnai yra pažįstama, sava erdvė, tačiau pirmąkart atvykusiems, galbūt ir apskritai nepratusiems lankyti didesnėse kultūros erdvėse tai nėra taip paprasta. Todėl tie dalykai reikalauja empatijos, įsiklausymo ir asmeninio dėmesio kiekvienam. Sukūrus saugią aplinką galima imtis parodos keliamų klausimų, temų ir konceptų. Kuriant saugią aplinką pasiteisino edukacijos dalyviams suteiktas laisvas laikas parodoje, kai nesiekiamas papasakoti, perteikti, paaiškinti, o tiesiog galima pasinerti į parodą, jos artefaktus ir judėti joje savo pasirinktu keliu. Edukacijos dalyviai ne tik pastabiai reaguodavo į parodos artefaktus ir pateiktą medžiagą, bet pastebėdavo ir parodą

lydinčius garsus, pasakodavo, kaip juos veikia erdvė ir šviesa, ir taip vis giliau panirdavo į parodos siūlomas temas.

Parodoje „Čiabuvių pasakojimai“ pasitelkiant nuotraukas, simbolius, buitines daiktus pristatomi realūs anksčiau gyvenę žmonės ir tikros jų gyvenimo istorijos, jie tokie pat tikri kaip ir į galeriją atvykusios regiono bendruomenės, kurioms parodoje vaizduojama praeitis yra dar labai artima ir pažįstama – kaimo gyvenimo

jiems labai gerai pažįstama tema: „Mes matom ir žinom, kiek kaimo darbo, o miestiečiai gal nelabai ir supranta, tad parodoje pamatys.“

Aktyviai dalyviai įsitraukė ir į siūlomą užduotį – atrasti ir išsirinkti parodoje jiems labiausiai įsiminusį objektą. Gražūs ir jautrūs prisiminimai iškildavo į paviršių, edukacijos dalyviai jais dalydavosi, ir „tada“ ir „dabar“ laikas susiliedavo. Mes, šio edukacinio proceso kūrėjai, pajusdavome, kaip užsimezga dalyvių ryšys su

<
Akimirka iš edukacinės
programos „Kas aš esu?“
Nacionalinėje dailės
galerijoje. Vilnius, 2021
Fot. Gintarė Grigėnaitė,
LNDM

papročiai ir realijos gyvos jų atsiminimuose, asmeniniuose tėvų fotoalbumuose ir pasakojimuose. Todėl šis bendruomenių susitikimas su parodos eksponatais įgauna dar daugiau sluoksnių ir sąlyčio taškų. Įdomiausių įžvalgų kyla ir įsitraukiama į veiksmą, kai atrandamas asmeninis santykis su tema ar pristatomu reiškiniu, todėl atvykusios bendruomenės smalsiai apžiūrinėjo parodą ir buvo kviečiamos įsitraukti papildant ją savo pačių asmeninėmis istorijomis ir prisiminimais. Edukacijos dalyviai ne kartą minėjo, kad ši paroda nuneša juos į vaikystės prisiminimus, tėvų, senelių namus, atgaivina net vaikystės namų kvapus. Nemažai edukacijos dalyvių džiaugėsi, kad parodoje susitinka su

mumis ir paroda, kai dalyviai parodos temas ir pasakojimus perkeldavo į sau artimą kasdienybę, kai viena ar kita sodyba primindavo jų pačių vaikystės sodybą arba kai nuotraukose vaizduojami žmonės pasirodydavo labai matyti, lyg jų pažįstami giminiaičiai.

Naujos patirtys ir dalyvių patiriami įspūdžiai po formaliosios edukacinės dalies persikeldavo į neformaliąją dalį, čia buvo keičiamasi asmeninėmis refleksijomis, pastebėjimais ir įžvalgomis. Bendruomenė – tai pirmiausia žmonių grupė, kurią sieja bendrumo jausmas, emociniai ryšiai, bendri interesai. Buvo įdomu kalbėtis su atvykusiomis bendruomenėmis ir sužinoti, kas juos sieja, kodėl jie buriasi, kaip išlaiko bendrą ryšį ir

kodėl apskritai šiandienos žmogui svarbu būti bendruomenės dalimi. Kuriamas tiesioginis bendravimo santykis išlaisvindavo edukacijos dalyvius ir jie vis daugiau ir drąsiau imdavo dalytis savo pastebėjimais ir mintimis, nuklysdavo į prisiminimus, savo regionų istorijas. Ne vienas pripažino, kad nesijaučia patogiai muziejuose ir nėra meno ekspertas, kad galėtų kalbėti apie meną, todėl labai svarbu kurti lygiavertį santykį, kuris leistų pajusti, kad kalbėti

užmegzti dialogą, kalbėtis ir išsiaiškinti, kokios temos ir dalykai rūpi šiandienos bendruomenėms. Jų nariai teigė, kad įdomu apmąstyti savo gyvenimą, veiklas ir pamatyti save įvairiais rakursais, atpažinti, kas brangu, atrasti, kas pamiršta ar dar neatrasta. Parodoje eksponuojamos tikros, asmeninės žmonių istorijos veikė edukacijos dalyvius, kėlė prisiminimus ir skatino permąstyti šiandienį savo būvį. Dauguma bendruomenių pažadėjo sugrįžti, nes, kaip sakė jų

<
Akimirka iš edukacinės programos „Kas aš esu?“ Nacionalinėje dailės galerijoje. Vilnius, 2021
Fot. Gintarė Grigėnaitė, LNDM

apie meną nėra tik meno ekspertų privilegija. Taip pat kai kurios bendruomenės pripažino ir tai, kad nebuvo jauku atvykti, nes nežinojo, kokios užduotys jų laukia ir ką reikės daryti. Edukacijos dalyviai manė, kad reikės šokti, vaidinti ar gaminti molio dirbinius (ką paprastai ir tenka daryti panašias temas nagrinėjančių edukacijų metu), o to daryti jie visai nenorėtų. Atrodo, tikrai svarbu plėsti edukacijos sampratą ir jos ribas, kad ji būtų suvokta kaip saugus procesas, kurio metu galime mokytis, pažinti ir atrasti.

Turbūt svarbiausias dalykas norint įtraukti bendruomenę į kuriamus procesus yra ją išgirsti ir pažinti, todėl šios edukacijos, skirtos regionų bendruomenėms, metu buvo galimybė

nariai, labai svarbus yra asmeninis ryšys, todėl pažinus galeriją ir joje dirbančius žmones kitą kartą susiburti būtų kur kas lengviau.

Ypač dėkojame projekto dalyvėms ir dalyviams: Gižų kaimo bendruomenei, Mindaugių kaimo bendruomenei, Stupurų kaimo bendruomenei, Klausučių mokyklos bendruomenės centrui, Kaišiadorių rajono vietos veiklos grupei, Plikiškių kaimo bendruomenei „Šaltinis“, Sargelių bendruomenės centrui, Kaimų bendruomenei „Steponkaimis“, Ukmergės krašto bendruomenių sąjungai, Veliuonos krašto bendruomenei ir Vilkaviškio rajono kaimo bendruomenių sąjungai.